

דף יג.

אמר ריב"ז מה תשובה השיבתו בת קול לאותו רשע

בשעה שאמר אעלה על כמתי עב אדמה לעליון, יצתה בת קול ואמרה לו רשע
בן רשע בן בנו של נמרוד הרשע שהמריד כל העולם כולו עליו במלכותו וכו'.

[א] תוס' פי' דנבוכדנצר לא היה מזרע נמרוד, ורק על שם מעשיו נקרא בן בנו, ויש בזה כמה דברים ששוין ביניהן.

- א. תוס' (ד"ה בן בנו) כתבו דבן בנו לאו דוקא, דהא כוש ילד את נמרוד, ולא מצינו שיהא נבוכדנצר מזרע כוש, אלא על שם מעשיו שמלך גם הוא בשנער, ובתוס' בעין יעקב נתוסף: ושלח את ידו בישראל כמו שנמרוד שלח את ידו באברהם.
- ב. אולם רש"י בפסחים (דף צד:) כתב דאע"ג דלא היה בן בנו ממש מ"מ היה מזרעו, וכן נקטו תוס' ביבמות (דף מח:.) שהוכיחו מהכא דשייך לשון 'בן בנו' כשהוא מזרעו גם אחר כמה דורות.
- ג. החיד"א (פתח עינים כאן) הביא עוד ענין שהושוו נמרוד ונבוכדנצר דגורי האריז"ל כתבו דנבוכדנצר היה גלגול נמרוד.
- ד. ובספר משבצות זהב (דניאל ג' א') הביא מהאריז"ל וז"ל ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים, דע כי ענין המגדל ונמרוד חזר להתגלגל בנבוכדנצר, ולזה עשה הצלם, אקימה בבקעת דורא, וכנגד שהיה בזמן נמרוד שפה אחת והיה מושל על כל העולם לזה מלך נבוכדנצר על כל העולם, וזהו שאמר אעלה על כמתי עב, לרמוז לע"ב אומות וכו', עכ"ל.
- ה. ובפתח עינים הוסיף דבחינת גלגול ראשון מקרי 'אב' וגלגול שני מקרי 'בן', ולכן אמרו דהוא בן בנו של נמרוד, ושניהם העמידו צלם, וכשם שהשליך אברהם אבינו לכבשן וניצול, כך השליך חנניה מישראל ועזריה וניצולו.
- ו. והדברים מבהילים דשניהם רצו לעלות השמימה וכמו שהעיר במהרש"א, דנמרוד בנה המגדול לעלות לשמים עם קרדומות ולעשות מלחמה עם הקב"ה, וכן נבוכדנצר אמר 'אעלה על כמתי עב', וע"ז השיבוהו דעד השמים לבד כבר מהלך ת"ק שנה וכו', ושניהם מלכו בבבל, ושניהם היו ראשונים במלכות באומות העולם, עיין משבצות זהב (דניאל שם).
- ז. במכתב מאליהו (ח"ג עמ' 113) כתב ביאור נפלא בתשובת הבת קול, דכל ענינא דהנך שבעה רקיעים הם דרגות בעליה ברוחניות (וע"ש מקודם שביארם), והבת קול אמר דה' מאות שנים דרושות לאדם הרוצה לעלות אפילו ממדרגה אחת לשניה, אולם ה"מ 'בכוחות עצמו' אבל עם סייעתא דשמיא אז אין דרושין אלא פתח כחודו של מחט והקב"ה משלים הכל ויכול להעלותו למעלה למעלה, וזהו שהשיבו לאותו רשע, דבעצמך אפילו בה' מאות שנה לא הגעת כמעט לכלום.

ואמר רבי אמי אין מוסרין דברי תורה לעובד כוכבים שנאמר לא עשה כן לכל
גוי ומשפטים בל ידעום.

[ב] מבואר איסור "ללמד" תורה לעכו"ם, ויש כמה נידונים מתי נאסר. ותלוי איך ליישב קושית התוס', שהקשו למ"ל איסור מיוחד ללמדם, הא בלא"ה הם אסורין בתלמוד תורה, ושוב יש איסור לפני עור דאסור לנו להכשילם במה שהם אסורין.

- א. תוס' (ד"ה אין) הביאו מר' אלחנן שהקשה למ"ל איסור למסור תורה לעכו"ם, תיפוק ליה דאיתא בסנהדרין (דף נט.) עכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה, וא"כ המלמדו עובר באיסור דלפני עור לא תתן מכשול, ולמה ר' אמי הוצרך לקרא.
- ב. ותי' התוס' דאיסור לפני עור אינו אלא בתרי עברא דנהרא [כמבואר בע"ז דף ו: דרק כשא"א להטויר להגיע להאיסור יש איסור מה"ת להכשילו] וכאן מיירי כשיש עכו"ם המוכן ללמדו דתו ליכא לפני עור, ורק נאסר מדין חדש דמגידי דבריו ליעקב דאין ללמדם תורה.
- ג. הרבה אחרונים העירו [עיין במנ"ח (מצוה רל"ב) ועוד], דבשו"ת אמונת שמואל כתב דליכא איסור לפני עור להכשיל לעכו"ם בדבר שהישראל אינו מוזהר עליו, וכאן הרי לישראל ליכא איסור לימוד התורה ולכן ליכא לפני עור ללמדם תורה, ומיושב קושית התוס', ואדרבה הרבה הקשו על האמונת שמואל מתוס' כאן [ובביאור דבריו ידוע מהרב מפאנוויז שביאר דיש ב' דינים בלפני עור, א' כמו שאסור ליתן עצה שאינה הוגנת שמכשיל את העור, וב' מדיני האיסור שלא להכשיל אדם באיסורין, ובדבר שאין הישראל מוזהר לגבי עכו"ם לייש ב' הדינים, ואכמ"ל, ועיין אור אברהם ס"י ל"ה שהביאו וביארו בארוכה].

- ד. הטורי אבן (כאן) תירץ עפ"י מה שחידש, דבגמ' סנהדרין (שם) הקשו למה לא נמנה איסור עסק התורה לעכו"ם בהדי ז' מצות דבני נח, ותירצו דנלמד מתורה צוה לנו משה 'מורשה', ודרשינן שהוא ירושה לישראל ולא לעכו"ם והוי כעין גזל, או אל תקרי מורשה אלא מאורשה והוי כנערה המאורסה, ולכן ממ"י היא נכללת או בגזל או באיסור עריות לעכו"ם.
- ה. ולפי"ז חידש הטו"א דלהך מ"ד דהוי כגזל ר"ל שגזל מכלל ישראל, וא"כ אם אחד מישראל יתן רשות להנכרי ללמוד יהא מותר מצד הך איסור דמורשה, וכן הרוצה ללמדו הרי נותן לו רשות, ושפיר הוצרכו לאיסור מיוחד מלמסור לו דברי תורה. [בדברי הטו"א נכלל ב' חידושים גדולים, א' בעיקר גדר האיסור שהוא ממש כגזילה והותר ע"י רשות, ואינו איסור עצמי שכללוהו בגזילה. ב' ועוד נתחדש דאע"ג דהתורה היא ירושת כל ישראל, מ"מ מהני רשות של אחד מהן, ועיין בהערות ברכת צבי שם].
- ו. ויש לציין עוד כמה תירוצים [א] מהרש"א כתב דהכא מיירי בטעם וסוד המצות דאפילו צו' מצות שלהם אין מוסרין להם סודן וטעמן, וע"ז מיייתי קרא דגם טעם חוקים ומשפטים אין להודיען. [ב] צעיון יעקב תי' דלישנא דאין 'מוסרין' משמע דמוסר להם איזה דבר, והיינו תורה שכתב ככתוב בתורתנו, ור"ל דאפילו צו' מצות שלהן דמוסר ללמדם מ"מ אסור למסור להם שכתב כי אומיות התורה הם שמוותיו של הקצ"ה ויש בהם קדושה ואין למוסרם לעכו"ם. ג] צענף יוסף תי' דלישנא ד'דצרי תורה' משמע דקאי על תורה שצב"פ, ועכו"ם שעסק בתורה דחייב מיתה היינו בתורה שכתב, ונתוסף כאן איסור ללמדו תורה שצב"פ, וכן תי' שצפ"א, וע"ע צמהרל"ח מה שכתב צוה. ד] הנז"כ תי' דעכו"ם 'שעסק בתורה' משמע דוקא עסק התורה שמעיין כדי להדש הוראה, אבל הלכות פסוקות אינו נכלל באיסורא דתורה ליה לנו מורשה, וכאן נתחדש דמ"מ למסור לו תורה נאסר בכל אופן אפילו הלכות פסוקות, וכ"כ שצפ"א, וצו"מ ממנה חיים.

ג] המאירי והרמב"ם כתבו טעמים שונים בטעמא דאסור למסור תורה לעכו"ם. ונ"מ להלכה.

- א. במאירי (סנהדרין דף נט.) ביאר חומר של עכו"ם שעוסק בתורה, דכשאינו לקיים מצוותיה, אלא שחפץ לירד לידיעת תורתנו ותלמודנו ראוי ליענש, דבני אדם יהיו סבורים שהוא משלנו, ויבואו לטעות אחריו, ומ"מ כל שהוא עוסק בעיקר ז' מצות ובפרטיהם הותר ומצוה יש בה ע"ש. ומבואר דאיסורו לעסוק בתורה הוא שלא יהא מכשול לרבים.
- ב. ובתשובת הרמב"ם (פאר הדור סי' נ) כתב דלא נאסר לנוצרים דבזה ישובו ויאמינו משא"כ בישמעאלים שהם לא יקבלו ורק יבואו להטעות בני אדם יעו"ש. אולם יש פלוגתא בכוונת הרמב"ם ד"מ דהרמב"ם דקאי בז' מצות דגם בזה אסור לישמעאלים ולפי"ז שאר התורה אסור בכל אופן בלי טעמים הנ"ל, וכך פי' הגרי"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"א סי' א').
- ג. מי שמלמד תורה לישראל, וגוי בא מעצמו לשמוע האם המגיד שיעור מחויב להמנע מללמדם דיש איסור למסור תורה לעכו"ם, באג"מ (יו"ד ח"ב סי' קל"ב) כתב דלא נאסר אלא במכוון ללמד לעכו"ם, אבל כשהם למדין ממנו ליכא איסור. וכן עיין ביביע אומר (ח"ב יו"ד סי' י"ז) ובמשנה הלכות (ח"ה סי' קע"ב) מה שכתבו להתיר בזה. אולם הגרי"ש אלישיב (שם) אסר.

א"ל רבי יוחנן לרבי אלעזר תא אנמרך במעשה המרכבה, א"ל לא קשאי וכו'.

ד] מבואר דיש ענין להמתין לזקנותו ללימוד הקבלה. מהו זמנו, והטעם.

- א. רש"י פי' לא זקנתי ובעיני לבו דואג. ומבואר דענינו שלא יהא קלות ראש, אלא עם דעת הלב.
- ב. הרמב"ם (מורה נבוכים ח"א פל"ד, הובא בתהלה ליונה) כתב וז"ל א"ל אכתי לא קשאי, כלומר טרם זקנתי ועד כה אני מרגיש המיית הטבע ופעילות הנעורים, שים לב האיך התנו גם הגיל נוסף על אותן המעלות, עכ"ל.
- ג. ברבינו חננאל כתב י"א קשאי, כלומר איני בן חמישים שנה. ומבואר דצריך שיהא בן נ' כדי ללמוד חכמת הקבלה.
- ד. הש"ך (סי' רמ"ו סק"ו) כתב שיעור דבן ארבעים וז"ל גם המקובלים ושאר האחרונים הפליגו בדבר שלא ללמוד חכמת הקבלה עד אחר שמילא כריסו מהש"ס, ויש שכתבו דלא ללמוד קבלה עד שיהא בן ארבעים שנה כמו שאמרו בן ארבעים לבניה, בשגם שצריך קדושה וטהרה וזריזות ונקיות לזה, ורוב המתפרצים לעלות בחכמה זו קודם הזמן הראוי קומטו בלא עת, כמש"כ כל זה בדברי חכמי האמת, עכ"ל.
- ה. בפתחי תשובה (שם סק"ד) כתב מהחות יאיר שיש לרחק לימוד הקבלה כי דעתנו קצרה ואונס רחמנא פטריה. ועיין בחיי עולם להקה"י (ח"א פרק כ"ד) שהאריך דמי שלא הגיע להבנת דברים רוחניים וסוד הבריאה, כל הבנתו הוא שקר וטעות.
- ו. [אמנם עיין צנפס אליהו להג"ר ישראל אלי' ווינטרויב (מכתב א') שכתב וז"ל וזהו שמה שואלים ומי התירנו ליכנס בה, הלא רשות היחיד והיא ליחיד סגולה של דורות שעברו, הראתים דברי בעל הלשם ז"ל צספר הדעה ח"א צסס הגר"ס ז"ל [ר' ישראל סלנטר] שמשנת ת"ר ואילך יצאה מרה"י לכלל רה"ר עכ"ל וכו', עכ"ל. וציאר הטעם צסס האדמור מראדזין, שנתנה העינים דצימים הקדמונים שהיו יראים לחטוא כשהיה מי שציקס לפרוץ גדר היה צריך להוכיח מהתורה לרצו ושאקרו ולגלות בתורה שלא כהלכה, משא"כ היום הרואה לילך בשרירות לבו אין פונה פה והכל הפקר, ולכן ליכא הנסיון לפרש שלא כראוי, וגם שהיום נתפרש לנו ע"י חבורים וכו' ע"ש צארוכה].